

ПРЕДЛОЖЕНИЕ

за провеждане на докторантура в редовна форма на обучение
по реда на чл. 21, ал. 7 от ЗВО

в Института по математика и информатика при Българска академия на науките

професионално направление: 4.6. Информатика и компютърни науки
докторска програма: „Информатика“

тема на докторантурата:

Инфраструктури и отворени решения за колекциите като данни в българските институции за културно наследство

Предложил темата: доц. д-р Милена Добрева

Актуалност

Концепцията Collections as Data предлага фундаментална промяна в начина, по който културните институции организират своите дигитални сбирки - не само като обекти за разглеждане и съхранение, а като данни, които могат да бъдат анализирани, обработвани и повторно използвани чрез изчислителни методи. Тази промяна на парадигмата поставя нови изисквания към институциите - по отношение на качеството на метаданните, стандартизацията, правните условия за достъп и повторна употреба, и техническата инфраструктура за публикуване.

В България GLAM институциите (галерии, библиотеки, архиви, музеи) разполагат с богати колекции, но нивото на дигитална зрелост варира значително. Много от тях поддържат частично дигитализирани каталози с хетерогенни формати на метаданни, неясни или рестриктивни лицензионни режими и ограничена техническа инфраструктура за публикуване на отворени данни. Липсва задълбочен анализ на готовността на институциите за преход към модела Collections as Data, както и стратегия за този преход.

На европейско ниво нормативната рамка създава благоприятна среда - Директивата за отворени данни и повторна употреба на информация от обществеността (EU 2019/1024), Регламентът за данните (Data Act, 2023), препоръката на Комисията за обща европейска рамка за данни за културното наследство (2021), както и инициативи като EOSC, European Data Space for Cultural Heritage и Европейския облак за отворена наука - но прилагането им на институционално ниво в България остава фрагментирано и недостатъчно изследвано. Паралелно, Wiki-екосистемата (Wikidata, Wikimedia Commons) се утвърждава като де факто инфраструктура за свързани отворени данни за културно наследство, а националните и европейските портали за отворени данни (data.government.bg, data.europa.eu) предлагат платформи за публикуване, които остават слабо използвани от GLAM институциите.

Същевременно нарастващото приложение на изкуствен интелект в културния сектор поставя нови изисквания към качеството, структурата и достъпността на институционалните данни. ИИ е едновременно инструмент за обработка и обогатяване на данните (автоматична класификация, разпознаване на обекти, генериране на метаданни) и основен консуматор на добре структурирани свързани отворени данни - което прави въпроса за институционалната готовност за отваряне още по-належащ.

Предложената докторантура е пряко свързана с приоритетите на проекта FOCUS, по-специално с направленията „Datafication of cultural heritage” и „Open knowledge infrastructures”. Докато други изследвания в рамките на проекта се фокусират върху техническите аспекти на интеграцията и обогатяването на данни, тази докторантура адресира институционалната, правната и организационната страна на процеса - без която техническите решения не могат да бъдат устойчиво внедрени.

Цел на докторантурата

Целта на докторантурата е разработването на методологическа рамка за оценка на готовността на GLAM институции за отваряне и публикуване на данни за културно наследство, както и изработването на експериментални технологични решения, които подпомагат тоди преходформулиране на пътна карта за прехода към модела Collections as Data.

Научни задачи и методи за изпълнение

- Разработване на модел за оценка на институционалната готовност (maturity model), включващ измерения като: качество и пълнота на метаданните, използвани стандарти, ниво на дигитализация, техническа инфраструктура, организационен капацитет и политики за достъп;
- Оценка на качеството на данните в избрани институции чрез приложение на разработения модел, включително анализ на пълнота, съгласуваност, гранулярност, интероперабилност и съответствие с принципите FAIR;
- Идентифициране на бариери и катализатори за отварянето на институционални данни - технически, организационни, правни и културни;
- Изследване на интеграцията с Wiki-екосистемата (Wikidata, Wikimedia Commons) като стратегия за отваряне и повишаване на видимостта на институционалните колекции, включително анализ на успешни практики от европейски GLAM институции;
- Оценка на готовността за публикуване чрез национални и европейски портали за отворени данни (data.government.bg, data.europa.eu), включително анализ на техническите и организационни предпоставки за устойчиво публикуване;
- Анализ на предпоставките за приложение на ИИ в GLAM институциите - качество и пълнота на данните като необходимо условие за ефективно използване на ИИ инструменти за обработка, обогатяване и достъп до колекции;
- Валидиране на рамката чрез пилотно прилагане в конкретни институции и анализ на резултатите с участието на заинтересовани страни.
- Подбор и евентуално разработка на допълнителни софтуерни инструменти, които подпомагат прехода от дигитални сбирки към Collection as Data.

Очаквани резултати

В резултат от изследванията се очакват:

- модел за оценка на институционалната готовност за Collections as Data (maturity model), приложим към GLAM институции с различен профил и мащаб, вкл.на правни аспекти;
- емпирични данни от оценка на конкретни институции, илюстриращи приложимостта на модела и разнообразието от институционални ситуации;
- модел за преход на институции с натрупано дигитално съдържание към предлагане на Collections as Data;
- анализ на възможностите за интеграция с Wiki-екосистемата и портали за отворени данни като канали за публикуване и видимост;
- софтуерни инструменти, които подпомагат културните институции за прехода към Collections as Data.

Въздействие

Очакваните резултати ще допринесат пряко за подобряването на институционалния капацитет за публикуване на отворени данни за културно наследство в България. Моделът за оценка и пътната карта ще предоставят на институциите практически инструменти за планиране и изпълнение на прехода към Collections as Data.

На политическо ниво, анализът на правната рамка и идентифицираните бариери ще подпомогнат формулирането на по-ефективни политики за отворени данни в културния сектор, в контекста на европейските инициативи за общо европейско пространство за данни за културното наследство.

От информатична гледна точка, разработеният maturity model и метриците за оценка на качеството на данни имат потенциал за приложение и в други предметни области, където институционалните данни преминават през процес на отваряне.

В по-широк план, резултатите ще подпомогнат интеграцията на българското културно наследство в европейски и международни инфраструктури (EOSC, Europeana, Wikidata) и ще подкрепят прилагането на принципите на отворената наука в хуманитарните и социалните науки. Изследването ще допринесе и за подготовката на институциите за ефективно използване на ИИ технологии - като осигури необходимата база от качествени, стандартизирани и достъпни данни, без която потенциалът на изкуствения интелект в културния сектор не може да бъде реализиран.

Място на зачисляване

Секция „Софтуерни технологии и информационни системи” (ИМИ-БАН)

Използвана научна инфраструктура

КЛаДА-БГ

HEMUS supercomputer